

QORAQALPOQ ADABIYOTINING ASOSCHILARIDAN BO'LGAN SHOIR VA BAXSHI IJODKOR

Xoliqova Gullola Yoqub qizi

Toshkent pediatriya tibbiyot institutining Pediatriya ishi va tibbiy biologiya fakulteti 4 -kurs 409-guruh talabasi

Email: xoliqovagullola0529@gmail.com

Utebaeva Baxargul Umirbay qizi

Toshkent pediatriya tibbiyot institutining 1-Pediatriya va xalq tabobati fakulteti 3-kurs 317-guruh talabasi

Email: bakhargulutebaeva@gmail.com

Ilmiy rahbar: To'xtayeva Adolat

Annotasiya: *ushbu maqolamizda qoraqalpoq asoschilaridan bo'lgan Berdaq haqida uning "Umrin" nomli qo'shig'ida o'zining avtobiografiyasini o'rganish, shoir tarjimai holi haqida yetarlicha ma'lumot berish olmaydi. Maqolada Berdaqning hayotiy falsafalari, bu borada egallagan pozitsiyasi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *sheriya, xalq dardi, adolat, haqiqat, buyuk adib xalq baxtini o'ylagan shoir, baxshi.*

Аннотация: *в данной статье изучение Бердака, одного из основоположников каракалпакского языка, его автобиографии в песне «Умрим» не может дать достаточно информации о биографии поэта. В статье говорится о жизненной философии Бердака и его позиции в этом отношении.*

Ключевые слова: *народная боль в шариае, справедливость, правда, поэт, задумавшийся о счастье великого писателя, башши.*

Annotation: *in this article, the study of Berdak, one of the founders of Karakalpak, his autobiography in his song "Umrin", cannot provide enough information about the biography of the poet. The article talks about Berdak's life philosophies and his position in this regard.*

Key words: *people's pain in Shariat, justice, truth, poet who thought about people's happiness, great writer, Bakhshi.*

*So'zim o'lmas, doim tirik qolaman,
Xalqim bor-ku, yovdan o'chim olaman...
Berdimurod Qarg'aboy o'g'li Berdaq*

Bugungi kunda deyarli barcha yoshdagi fuqarolarimiz deyarli har kuni internetdan foydalanishadi, kinofilmlar, musiqalarni tinglaydi, turli ma'lumotlar qidiradi, ijtimoiy tarmoqlar butun hayotimizga tobora chuqur kirib kelmoqda. Hozirgi kunda internet nima ekanligini bilmaydigan insonni topish juda qiyin. Xuddi shunday bugungi asrimiz insonlari adabiyotimizning zabardast vakillarini kitoblardan o'qishdan ko'ra internetdan tayyor ma'lumotlarni olishni afzal ko'rishmoqda. Butun dunyo bo'ylab minglab, balki millionlab odamlar internetdan hatto televizorga nisbatan ham ko'proq foydalanishini o'tkazilgan tadqiqotlar yaqqol isbotladi. Tarqqiyot ilgarilab borar ekan kelajakda ko'pchilik uchun internet tirikchilik qilish manbaiga aylanib boradi. Shu kabi dolzarb bo'lib turgan muammolarni hal qilishda avvalo zamonga mos tarzda kitobxonlik kechalarini, baxribayt aytishuvlarini ham keng targ'ib qilish millatimizning buyuk adiblari meroslarini o'rganish eng maqbul yo'l hisoblanadi. Xususan, dunyo adabiyoti va o'zbek adabiyotida o'zgacha uslub va maxorat ila ijod qilgan adib, shoir, baxshi ijodkor qoraqalpoq xalqining buyuk farzandi, xalqparvar, qoraqalpoq adabiyotining asoschisi bo'lgan Berdimurod Qarg'aboy o'g'li Berdaq she'riyati va ijodini o'rganamiz.

Berdag qoraqalpoq xalqining mashhur demokrat shoiridir. U XIX asrda yashab ijod etgan. Shoirning asl ismi Berdimurod Qarg'aboy o'g'li bo'lib, Berdaq uning taxallusidir. Qoraqalpoq xalqining mutafakkiri to'g'risida ma'lumotlar kam saqlanib qolgan. Uning tarjimai holi va ijodiga oid ma'lumotlarni, asosan, o'zining asarlarida uchratish mumkin. U Orol dengizining janubida joylashgan Oqqal'a degan joyida dunyoga kelgan. Berdaq o'n yoshligidayoq otasi Qarg'aboy Bo'ronboy o'g'li va onasidan ayrilgach, amakisi Qo'chqorboyning qo'lida tarbiya ko'ra boshlaydi. Berdaq o'n yoshidan ovul maktabida maktabni bitirgandan so'ng o'z bilimni yanada chuqurlashtirish maqsadida o'sha davrda yirik ilm maskani hisoblangan Qoraqum Eshon madrasasida tahsil oldi.

Berdag o'qib izlanish jarayonida o'z xalqining og'ir turmush tarzini she'riy tarzda qalam tebratib qog'ozga yozadi. Berdaq o'zining nochor axvolidan ta'lim olishni qiyinchilikda o'zlashtirdi. Moddiy qiyinchilikda bo'lsada ilmga qiziqishini hech narsa to'xtata olmaydi. U yoshligidan boshlab she'r yozishni mashq qila boshladi. Xalq qo'shiqlari, turli afsonalar, ertaklar, maqol va matallar, dostonlar bilan tanishish, mashhur shoirlarning she'rlaridan bahramand bo'lish Berdaqning badiiy ijodini kamolga yetib shakllanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Shunday qilib, Berdaq asta-sekin mashhur shoir va xalqqa tanilgan baxshiga aylana bordi.

Berdag diniy va dunyoviy fanlar bilan birga buyuk mutafakkir allomalarimiz bo'lmish Alisher Navoiy, Abdurahmon Fuzuliy, Abdulqodir Bedil, Fariduddin Attor, Maxtumquli, So'fi Olloyor singari sharqning yirik adabiyot vakillari hayoti va ijodini

astoydil o'qib o'rganib olgan. Berdaqning aytishicha u Bedilning hamma asarlari bilan tanishib chiqqan.⁵

Chidam bilan bog'lab belni,
Izlab Qo'ng'iroq, Xitoyni elini.
Kechib daryo, dengiz, ko'lni,
To topguncha izlar edim....

Ma'lumki ko'pgina mashhur arab faylasuflari, yunon faylasuflarining falsafiy merosi bilan ham yaxshi tanish edilar. Eng muhimi, she'rlariga o'zi kuy bastalab kuylay boshladi. Berdaqning ijodini o'rganish XIX asrda va hozir ham qiziqarli va mazmunlidir. Berdaq ijodini o'rganishda Mirtemir tarjimalari nihoyatda katta o'rin tutadi. O'tgan asr mobaynida Berdaq ijodini o'rganish hamda nomini abadiylashtirish borasida ko'plab ishlar amalga oshirildi.

Berdaqning she'r va dostonlari xalq ommasining turmushini xolisona va haqqoniy tasvirlab berish bilan ajralib turadi. Ayniqsa, Xiva xonligi va Chor Rassiyasi hukmronligi davrida oddiy xalqqa nisbatan o'tkazilgan zulm-zo'rliklar shoirning bir qator she'rlarida ochiq tasvirlab berilgan. Shuning uchun u o'z zamonasidagi adolatsizlikdan, xon gumashtalaridan, soliq yig'uvchilardan, miroblarning o'zboshimchaligidan, zolimligidan norozi bo'ladi. O'z zamonasidagi insonlar qancha mexnat qilmasin, muhtojlikdan chiqolmasligidan zorlanib quyidagi misralarni bitgan:

*Chaqqon odim tashlab, mehnat qilmasang,
Kun ko'rmoqlik qiyin bo'ldi bu zamon.
Maqsadingga o'ylab-o'ylab yetmasang,
Qiyin bo'ldi kun ko'rmoqlik bu zamon.*

Berdaq qoraqalpoq xalqining mashhur shoiri va baxshisi bo'lgan asl farzandidir. Qoraqalpog'istondagi ko'pgina maktablar, ko'chalar, kinoteatrlar, kutubxonalar shoirning nomiga qo'yilgani barchamizga ma'lum. Shuningdek, Berdaq nomidagi Qoraqalpog'iston davlat mukofoti ta'sis etilgan. Bu mukofot badiiy adabiyot, san'at va me'morchilik sohasidagi eng yaxshi ishlarga beriladi.

Bu kambag'al insonni uylanishi ham qiyin edi. Chunki u davrda kelinning qalin pulini beradigan sharoitda emas edi. U o'ziga o'xshagan bir kambag'al ayolni topib, uylandi. Uning ikkinchi ayolidan bizning taniqli shoirimiz dunyoga keldi. Uning uch aka-ukalari bor edi bular: Fozilbek, Berdibek, Kalibeklardir. Berdaqning ulg'ayish

⁵ Berdaq. Tanlangan asarlar. T.1987. b 42.

sharoiti, atmosferasi uning hayotga bo'lgan falsafiy qarashlarini shakllantirgan desak adashmagan bo'lamiz.⁶

Berdaqning yuksak insonparvarlik ruhi bilan sug'orilgan adabiy, ijtimoiy-siyosiy va falsafiy g'oyalari hozirgi mustaqillik davrida ham o'z tarbiyaviy ahamiyatini saqlab qolmoqda. O'zining o'chmas she'riyati bilan qalblarni zabt etib kelayotgan shoir Berdaq mangu barhayotdir. Biz kabi yoshlar Berdaq singari buyuk xalqparvar shoirlar allomalar hayotini o'rganib o'z tengdoshlarimizga targ'ib qilishdan aslo charchamaymiz.

So'zimiz oxirida Qoraqalpoq xalqining adiblari Berdaq Qarg'aboy o'g'lining ijodlarini va hayot yo'llarini chuqur o'rganmog'imiz, yoshlarimiz o'rtasida keng targ'ib qilish ishlarini yanada ko'paytirishimiz kerak. Alisher Navoiyni o'ziga ustoz deb bilgan Alisher Navoiydan ruxlangan va ijodiga hamohang ijod qilgan Berdaq hayoti va ijodini targ'ib qilish Berdaqning she'rlarini yoshlar ishtirokida zamonaviy tarzda kuylanishini, asarlaridan sahnalashtirilgan qisqa video lavhalarni tayyorlash hamda kino filmlar yaratish orqali adibning faoliyatini yoritsak ayni maqsadga muvofiq bo'ladi deb bilamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston SSR fanlar akademiyasi X.S.Sulaymonov nomidagi qo'lyozmalar instituti "BERDAQ SHE'RIYATIDAN" Mirtemir tarjimasini 1978 yil.
2. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Berdaq>
3. "Ma'naviyat yulduzlari" (*Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, Toshkent, 1999*) kitobidan olindi.
4. Falsafa qomusiy lug'at, Toshkent, Sharq N. - 2003.
5. Berdaq. Tanlangan asarlar. T.:1987. 42-b.
6. И.Сагитов. Бердахтын творчествосты. Нукус. 1977.
7. Бердах. Танламалы шыгармалар жыгынагы. Нукус. 1977. 99-b.
8. Из философского наследия народов Востока. Изд. «Фан» Уз.Ташкент. 1982.
9. <http://www.berdaq.com>
10. www.ziyonet.uz

⁶ И.Сагитов. Бердахтын творчествосты. Нукус. 1977. 57-b.

